

ROMSKI OMLADINSKI RADNICI ZA VIBRANTNO GRAĐANSKO DRUŠTVO
NACIONALNI IZVEŠTAJ ZA SRBIJU O STAVOVIMA
MLADIH NA TEME RODNE RAVNOPRAVNOSTI,
DISKRIMINACIJE I ANTICIGANIZMA

Niš, 2023

2022-3-MK01-KA210-YOU-000100744

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

**Funded by
the European Union**

ROMSKI OMLADINSKI RADNICI ZA VIBRANTNO GRAĐANSKO DRUŠTVO

NACIONALNI IZVEŠTAJ ZA SRBIJU O STAVOVIMA
MLADIH NA TEME RODNE RAVNOPRAVNOSTI,
DISKRIMINACIJE I ANTICIGANIZMA

Mentor i izveštaj pripremila: Ana Sačipović

Niš, 2023

Pregled sadržaja

6

Uvod

6

O organizaciji koja je sprovela fokus grupe

9

O projektu Romski omladini radnici za životno civilno društvo

12

Realizacija fokus grupa

14

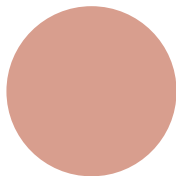
Ciljna grupa

14

Vremenska linija

25

Preporuke

Uvod

O ORGANIZACIJI KOJA JE SPROVELA AKTIVNOST

Udruženje Romkinja „OSVIT“ je neprofitna nevladina organizacija upisana u registar udruženja, društvenih i političkih organizacija, koje se vode kod Ministarstva za ljudska i manjinska prava kao Udruženje Romkinja „OSVIT“, registrovano 2005, upisano u privredni registar APR - 2011. Udruženje Romkinja „OSVIT“ je udruženje građanki, čiji je obrazovni nivo od četvrtog do sedmog stepena stručnosti i sa bogatim iskustvom u romskom aktivizmu, koji broji 10 aktivnih članica i 20 volonterki.

Udruženje Romkinja „Osvit“ je aktivna članica Mreže žene protiv nasilja, Mreže 1325- Žene, mir, bezbednost, Mreže Evropski Ženski Lobi, Balkanske mreže Romkinja, i Internacionalne mreže Keeping Children Safe. U svom svakodnevnom radu, na osnovu potpisanih Protokola o saradnji, saradujemo sa Centrom za socijalni rad, Policijskom upravom, Domom zdravlja, tužilaštvom, obrazovnim ustanovama i lokalnom upravom. Osvit, u kontinuitetu već 18 godina, pruža uslugu SOS telefona za žene sa iskustvom nasilja na romskom i srpskom jeziku. Uspostavile smo prvi SOS telefon na romskom jeziku u Evropi. Članice Osvita učestvuju u radu radnih grupa za izradu nacionalnih i lokalnih strategija i dokumenata namenjenih unapređenju položaja Roma i Romkinja i žena sa iskustvom nasilja.

VIZIJA

Otvorena, Snažna, Vidljiva, Informisana, Tolerantna Romkinja je ravnopravna u društvenoj zajednici.

MISIJA

Kroz obrazovnu, ekonomsku, socijalnu, psihološku i pravnu podršku osnažujemo žene za izlazak iz kruga nasilja. Informišemo, edukujemo, podstičemo na aktivizam građane i građanke u cilju smanjenja diskriminacije žena i naročito Romkinja. Utičemo na javne politike i obučavamo javni sektor da bismo doprineli sistemskom odgovoru na nasilje prema ženama i rane dečje brakove.

TEORIJA PROMENE

Naše uverenje je da svaka žena ima pravo na život bez nasilja. Smatramo da to pravo može ostvariti samo u društvu u kome su žene ravnopravne u svim sferama života. Verujemo da se do takvog društva dolazi kada su žene informisane, obrazovane, ekonomski nezavisne, jednom rečju - osnažene da se založe za ostvarenje svojih prava i da izađu iz nasilja. Ovako osnažene žene, koje se rukovode principima tolerancije, otvorenosti i solidarnosti, u stanju su da pruže podršku drugim ženama i da tako zajedničkim snagama doprinesu prekidanju lanca nasilja u društvu.

Našu ciljnu grupu čine žene žrtve porodičnog i partnerskog nasilja, Romkinje i deca u Niškom regionu i južnoj Srbiji. Po nezvaničnim podacima njihov broj se kreće oko 50 000.

NAJZNAČAJNIJI REZULTATI

- » Od osnivanja pa do sada našem SOS telefonu javilo se 8 436, od toga su 3 169 Romkinje i 5 267 pripadnice većinskog stanovništva.
- » 100 žena je smešteno u Sigurnu kuću.
- » 200 aktivistkinja i predstavnika/ca centara za socijalni rad u 6 gradova Srbije edukovano je o specifičnostima u radu sa pripadnicama manjina i obavezama centra za socijalni rad. Krajnji rezultat ovih edukacija jeste da je na šest SOS telefona u Srbiji angažovana Romkinja kao konsultantkinja i potpisani su memorandumi o saradnji između centara za socijalni rad i SOS telefona.
- » Akreditovan program „Nasilje nad ženama – problem zajednice“ u partnerstvu sa Domom zdravlja Niš za edukaciju zdravstvenih radnika u postupanju prilikom javljanja žrtve porodičnog nasilja.
- » Kod Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu 2017.godine akreditovala smo program „Podrška unapređenju položaja Romkinja“ za edukaciju svih relevantnih aktera pružalaca usluga Romkinjama u ostvarivanju njihovih prava
- » 21.03.2018.god. dobile smo Rešenje pod brojem 022-02-00014/2018-19 od strane ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja kojim se licencira usluga SOS telefona za žene i decu žrtve porodičnog nasilja, na period od 5 godina. Udruženje Romkinja Osvit je specijalizovana organizacija, koja uslugu pruža dvojezično, na romskom i srpskom jeziku, na besplatnom pozivnom broju za korisnice sa svih fiksnih i mobilnih mreža 0800/100909 sa radnim vremenom 24/7. korisnicama obezbeđujemo psihološku podršku, besplatnu pravnu pomoć, kao i besplatno zastupanje na sudu- U 2019. godini registrovane smo kod Ministarstva pravde u skladu sa zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (čl. 9 stav 2. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći) kao pružateljke besplatne pravne pomoći.
- » Učestvovanje u pisanju izveštaja u senci o implementaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW shadow report) UN Komitetu, nakon čega su usledile preporuke našoj zemlji od strane UN Komiteta da radi na podizanju kvaliteta života Romkinja i dece u zemlji.
- » Naši projekti se uzimaju kao pozitivni primeri prakse na lokalnom i nacionalnom nivou.
- » Saradnica Koordinacionog tela RR VRS za izradu Akcionog plana 2015 za sprovođenje Strategije razvoja preduzetništva i konkurentnosti za period 2014-2020. godine, u koji su na našu inicijativu uključene mere namenjene Romkinjama.

O PROJEKTU „ROMSKI OMLADINI RADNICI ZA ŽIVOTNO CIVILNO DRUŠTVO“

Projekat se fokusira na jačanje kapaciteta omladinskih radnika u romskim ženskim organizacijama za promovisanje rodne ravnopravnosti i inkluzije i stvaranje platforme za saradnju između OCD i mehanizama za jednake mogućnosti i antidiskriminaciju. Takođe, projektne aktivnosti su usmerene ka izgradnji inkluzivnog društva u kome se zajednički postavljaju rodno osetljiva pitanja, što je povezano sa prioritetom Erasmus+ programa, povećanje kvaliteta, inovativnosti i priznavanja omladinskog rada. Projekat spada i pod prioritet horizontalnog programa Zajedničke vrednosti, građansko angažovanje i učešće jer je projekat fokusiran na aktivnosti mladih sa ciljem da se pomogne narednim generacijama omladinskih radnika, aktivista, branitelja ljudskih prava i lidera civilnog društva da promovišu obrazovanje i obezbede inicijative. To će dovesti do većeg i hrabrijeg angažovanja mladih, učešća i liderstva za razvoj aktivnih, inkluzivnih, demokratskih i pravičnih društava, kao suštinskog dela zdrave i otporne demokratije. Obrađujući teme: Demokratija i inkluzivno demokratsko učešće, Inkluzija, promovisanje jednakosti i nediskriminacije, Romi i/ili druge manjine, projekat je usko povezan sa većinom Evropskih ciljeva mladih. **Cilj je jačanje partnerstva između civilnog društva, omladinskih radnika, javnih i lokalnih vlasti u ključnim oblastima.**

Projekat će se takođe pozabaviti izazovima i nejednakostima sa kojima se suočavaju mladi ljudi, posebno nakon pandemije COVID-19. Romkinje se često suočavaju sa unutrašnjim izazovima, uključujući ograničenu finansijsku održivost, fragmentaciju, nedostatke u kapacitetima u unutrašnjem upravljanju i odgovornosti. Partnerske organizacije imaju priliku da ojačaju svoju regionalnu saradnju uz jačanje internih kapaciteta mladih i da zajedničkim naporima ulažu u borbu protiv diskriminacije, anticiganizma i rodne ravnopravnosti. Pruža učesnicima mogućnost da se sastanu i razmene informacije o pitanjima mladih u svom regionu i ideje o tome kako najbolje promovisati dijalog mladih u različitim zajednicama. Omladinski radnici imaju priliku da sarađuju u različitim kulturnim i društvenim sredinama, razviju nove kompetencije u pogledu metoda učenja i komunikacije, kao i niz praktičnih alata za dalju upotrebu u ličnom i profesionalnom životu, radeći na socijalnoj inkluziji mladih, i analiziraju preporuke i akcije koje bi mogle da doprinesu rešavanju problema sa kojima se mladi suočavaju u pogledu diskriminacije, anticiganizma i rodne ravnopravnosti. Romski omladinski radnici i mladi branioci ljudskih prava su direktno uključeni u obuke, prikupljanje podataka, pripremu i promociju nacionalnog/regionalnog izveštaja, izradu plana i obavljanje zagovaračkih i promotivnih aktivnosti korišćenjem različitih alata, razmenom iskustava i dobrih praksi. Najmanje 12 romskih omladinskih radnika iz Republike Severne Makedonije i Republike Srbije su direktno uključeni u akciju. Prisustvo romske omladine na svakom koraku je ključno za postizanje cilja akcije i uticaja u narednim godinama. Romski omladinski radnici imaju direktnu korist od akcije, kroz učešće u edukativnim radionicama, fokus grupama i učešće u kampanjama javnog zagovaranja. Imaju priliku da povećaju nivo znanja, unaprede svoje radne kapacitete, podele i čuju iskustva, steknu nove metode i pristupe radu, da se umreže.

Glavni cilj projekta

Oснаžiti kapacitete omladinskih radnica u romskim ženskim organizacijama za uticaj na učešće romske omladine u demokratskim procesima.

Specifični ciljevi akcije

- 1) Ojačani kapaciteti romskih omladinskih radnika na temama rodne ravnopravnosti, diskriminacije, anticiganizma,
- 2) Povećano učešće mladih Roma, kako bi se podstakao lokalni odgovor na rešavanje pitanja rodne ravnopravnosti, diskriminacije i anticiganizma.

Svrha Istraživanja

Uraditi analizu nivoa prepoznavanja/znanja, percepcija, potreba i problema mladih Roma i Romkinja u lokalnim zajednicama koje se odnose na rodnu ravnopravnost, diskriminaciju i anticiganizma.

Aktivnosti

A1. Petodnevna obuka za mlade romske radnike o rodnoj ravnopravnosti, diskriminaciji i anticiganizmu.

A2. Organizovanje sastanaka akcione grupe omladinskih romskih radnika za deljenje iskustava, suočeni sa izazovima tokom organizovanja i vođenja fokus grupa (minimalno 2 sastanka mesečno - onlajn).

A3. Vođenje fokus grupa sa lokalnom zajednicom (otkrivanje aktuelnih problema i preporuka za prevenciju i rešavanje već postojećih problema u oblasti diskriminacije, anticiganizma i rodne ravnopravnosti).

» Svaka partnerska zemlja će organizovati 4 fokus grupe sa 6 učesnika iz lokalne zajednice; 2 angažovana mentora za pripremu i nesmetano organizovanje fokus grupa od strane omladinskih radnika (1 Srbija, 1 Makedonija).

A4. Izveštavanje iz prikupljenih podataka sprovedenih fokus grupa.

» 2 angažovana stručnjaka – 1 iz Srbije, 1 iz Makedonije, pripremaće nacionalne izveštaje, a 1 regionalni izveštaj sa podacima prikupljenim sa fokus grupa.

A5. Info Video kampanja u toku.

» Podaci prikupljeni od organizovanih fokus grupa biće vođeni put i motivacija za pripremu kratkih video zapisa informativnog, edukativnog i karaktera podizanja svesti. Kampanja će biti distribuirana na srpskom, makedonskom i romskom jeziku, uz korišćenje različitih digitalnih alata i društvenih medija.

A6. Završni događaj za prezentaciju konačnih ishoda .

» Regionalni završni događaj u Skoplju uz učešće svih aktera relevantnih za pitanje rodne ravnopravnosti, antidiskriminacije i anticiganizma u Severnoj Makedoniji i Srbiji: prezentacija rezultata projekta, izveštaji, prezentacija omladinskih radnika.

FOKUS GRUPE, MENTORSTVO I METODOLOGIJA RADA

Fokus grupe predstavljaju metod istraživanja ili evaluacije koji istraživači organizuju da bi prikupili kvalitativne podatke kroz interaktivne i usmerene diskusije. Fokus grupa je grupni intervju koji uključuje mali broj demografski sličnih ljudi ili učesnika koji imaju druge zajedničke osobine/iskustva. Proučavaju se njihove reakcije na specifična pitanja koja postavlja istraživač/evaluator.

Na samom početku projekta angažovano je 12 zainteresovanih mladih Roma/kinja, po 6 iz Severne Makedonije i Republike Srbije, kojima je organizovana petodnevna obuka, od 20. do 26.06.2023. godine, u Velesu, Severna Makedonija, na teme : Fokus grupe, Rodna ravnopravnost, Diskriminacija, Anticiganizam. Nakon obuke angažovana su dva mentora (za Severnu Makedoniju i Republiku Srbiju po jedan) koji će pripremiti mlade aktiviste i pružati im podršku prilikom vođenja fokus grupa.

Cilj mentorstva je da stvori prostor za promišljanje, lično i profesionalno napredovanje aktivista, a mentor ima ulogu onoga koji podržava i prati.

Metodologija rada i alati

Mentor zajedno sa mladim aktivistima planira i usmerava mlade da kreiraju sastanak fokus grupe.

Prva metoda je priprema liste za proveru kritičnih komponenti koje treba uzeti u obzir prilikom planiranja početka sastanka. Druga metoda je prenošenje znanja, odnosno učenje mladih od mentora. Sledeći alat je postavljanje cilja fokus grupe, a zadatak mentora da ih podrži u definisanju ciljeva, zašto vodimo fokus grupu i šta želimo da dobijemo kao rezultat sastanka. Planiranje finalne sesije prolazi sa mladima svaki deo finalnog rada i vođenja fokus grupe. Podržava ih da kreiraju Etički kodeks koji će se predstaviti na samom početku sastanka i kojim će se rukovoditi fokus grupa u radu. Takođe pruža reflektujuća pitanja koordinatoru fokus grupe, da istraži njihove pristupe. Priprema mlade i upoznaje ih sa modelima razgovora sa učesnicima u fokus grupi, na osnovu postavljenog cilja diskusije.

U okviru priprema za realizaciju fokus grupa, mentor je uradio anketni upitnik koji je sadržavao 13 kratkih, otvorenih i zatvorenih pitanja na teme: rodna ravnopravnost, diskriminacija i anticiganizam. Učesnici su imali mogućnost da u pisanoj formi odgovore na pitanja, a nakon svakog pitanja pokrenuta je diskusija. Aktivno slušanje jedan je od najvažnijih alata koji se koristi u procesu rada. Ova alatka ističe neke od tehnika koje mogu primeniti na razgovore u grupi. Postavljanje pravih pitanja – da bi se došlo do željenih rezultata, važno je postaviti pravo pitanje, koje će omogućiti da učesnici u grupi daju realan i smisleni – kvalitativni odgovor.

Najvažniji metod koji mentor koristi u svom radu sa mladima je opservacija – posmatranje, zatim procena njihovog rada i rezultata do kojih su došli. Finaliziranje celog procesa mentorskog rada je evidentiranje ishoda učenja i pisanje izveštaja.

Planirano je da se u Srbiji realizuju 4 fokus grupe za po 6 učesnika/ca u svakoj grupi, ukupno 24 ispitanika/ca. Prema uspostavljenom dogovoru sa mentorom obučeni mladi aktivisti su menjali pozicije voditelj-pomagač fokus grupa, kako bi sve imale mogućnost da se osnaže, prevaziđu tremu i steknu iskustva kao voditelj i pomagač u radu fokus grupe.

Ciljna grupa

Voditeljka grupe je na samom početku učesnicima predstavila projekat i njihovu ulogu u istraživanju stavova mladih na određene teme, kao i etički kodeks rada. Svi su potpisali saglasnost za snimanje i fotografisanje.

Grupa je bila sastavljena od mladih Romai Romkinja, kako bismo dobili sveobuhvatne stavove mladih u lokalnim sredinama na teme koje se odnose na položaj mladih Roma/kinja u društvu. Grupe su bile sastavljene prema učesnicima koji prvi put učestvuju u ovakvom istraživanju (fokus grupa) i koji su već bili učesnici u nekom projektu (dosadašnjem učešću u aktivizmu). Ukupan broj učesnika je 25 osoba starosti od 15 do 30 godina romske nacionalnosti, od toga 17 ženskog pola i 8 muškog pola.

Vremenska linija i teritorijalna pokrivenost

3 mlade aktivistkinje predložile su da se dve fokus grupe sa mladima organizuju u prostorijama Osvita u Nišu 23.09.2023. godine, i to u 10h i 12h, kako bi imale vremena da pozovu mlade iz svojih sredina da učestvuju u fokus grupama. 2 mlade aktivistkinje predložile su da se fokus grupe realizuju: I fokus grupa u Aleksincu 25.09.2023. godine u 14:30h, a II fokus grupa u Žitkovcu u 16h. Jedna učesnica je rođena i živelala je u Novom Sadu do udaje – teritorija AP Vojvodina, a jedan učesnik je do fakulteta živeo u Negotinu –teritorija Istočne Srbije, tako da istraživanje sadrži stavove mladih iz različitih sredina.

Analiza dobijenih rezultata istraživanja o stavovima mladih na teme rodna ravnopravnost, diskriminacija i anticiganizam:

FOKUS GRUPE U NIŠU: DISKRIMINACIJA I ANTICIGANIZAM

Prva učesnica daje definiciju pojma: „**To je pojava gde se osobe romske nacionalnosti diskriminišu i marginalizuju u društvu od strane ljudi koji ne pripadaju romskoj nacionalnosti.**“

Jedna učesnica daje primer anticiganizma u konkretnoj situaciji: primer iz obrazovnog sistema – isključivanje romskog deteta iz grupnog rada na školskom projektu od strane učiteljice.

Upitani o ličnim Učesnica navodi primer diskriminacije na nacionalnoj osnovi koji je osetila na svojoj koži u zdravstvenom sistemu. Pri odlasku po upute, zbog trudnoće, odbijena je uz obrazloženje da je došla kasno i da nema lekara (došla je u radno vreme), te je morala da se izbori za to da preda knjižicu i bude primljena. Pritom navodi osećaj „**kada prosto vidiš da neće da te prime jer su videli da si tamnoputa, iako nisu uzeli ni knjižicu**“. iskustvima doživljene diskriminacije, učesnici se slažu oko toga da je svako doživeo neki vid diskriminacije generalno, ukoliko ne na nacionalnoj osnovi, onda na osnovu boje kože ili nekog drugog svojstva.

Učesnica navodi primer diskriminacije na nacionalnoj osnovi koji je osetila na svojoj koži u zdravstvenom sistemu. Pri odlasku po upute, zbog trudnoće, odbijena je uz obrazloženje da je došla kasno i da nema lekara (došla je u radno vreme), te je morala da se izbori za to da preda knjižicu i bude primljena. Pritom navodi osećaj „**kada prosto vidiš da neće da te prime jer su videli da si tamnoputa, iako nisu uzeli ni knjižicu**“.

Učesnik daje lični primer sa biroa za zapošljavanje, gde je, pri odlasku na razgovor zbog posla, osetio diskriminaciju zbog boje kože. Kaže da se tokom života mnogo puta susreo sa tim. Daje primer devojčice iz Beograda koja svira violinu u Knez Mihajlovoj, koja je napadana zbog životinja koje drži i pritom etiketirana kao „cigančica“ na društvenim mrežama. Na pitanja o ličnim iskustvima diskriminacije tokom obrazovanja, jedan od učesnika ističe da kao dete prihvataš diskriminaciju lično, a tek kasnije to shvataš šire, kao društveni problem i kao diskriminaciju prema celom jednom narodu čiji si deo, a ne lično prema tebi. Učesnica daje kao primer neprikladne komentare i dobacivanje na ulici osobi romske nacionalnosti.

Drugi učesnik navodi kako se kroz školovanje više družio sa pripadnicima većinskog stanovništva nego sa Romima, iako je odrastao u romskoj mahali, bio je zvan na rođendane, izlazio je sa njima, trenirao, i generalno nije bio diskriminisan. Tvrdi da je način na koji se ljudi odnose prema tebi stvar vaspitanja i nešto što potiče iz kuće. Navodi i osećaj diskriminisanosti od pojedinaca koji je ponekad imao, i da je u sukobima redovno bio vređan na osnovu svoje etničke pripadnosti. Učesnik navodi da je bilo dosta situacija neravnopravnosti tokom obrazovanja. Prethodni učesnik dodaje da dosta toga zavisi i od nas samih i toga kako se osoba sama postavi (on je uvek sedeo u prvoj klupi, dok je bilo drugih pripadnika romske nacionalnosti koji su birali da sede u poslednjim klupama).

Učesnik (pripadnik vedinskog stanovništva) navodi da nije bilo diskriminacije među decom, da deci nije bilo bitno da li je neko Rom ili pripadnik većinskog stanovništva, već kakav je neko drug – kaže da je imao sreće da bude u takvom odeljenju gde su se svi družili, igrali fudbal zajedno i zvali jedni druge na rođendane, i da su u tom smislu svi bili na istom nivou. Dodaje da se jedino tokom svađa i sukoba nisu birale reči, ali da su „na kraju dana svi bili drugari“.

Učesnik romske nacionalnosti, koji je išao u susedno odeljenje, dodaje da je u njegovom odeljenju bilo drugačije, da je više Roma sedelo u poslednjim klupama, ali ističe još jednom da je to i do samih njih i toga kako se ko postavljao i snalazio. Učesnik navodi da je išao u osnovnu školu koja je bila sa većim procentom učenika romske nacionalnosti (99% njih), da u srednjoj školi nije osetio nikakvu diskriminaciju od većinske populacije, ali ističe da je srednja muzička škola u tom smislu specifična, da je bilo više učenika iz raznih gradova i da učenici u tu školu dolaze sa drugom svrhom, te se mogo manje oseća pojam nacionalizma i ima mnogo manje diskriminacije. Kaže da je na fakultetu već bilo drugačije, da je bilo diskriminacije i od strane profesora i studenata (navodi kao primer studentkinju iz zapadne Srbije, koja je imala u početku rezervu prema njemu kao pripadniku romske nacionalnosti, ali se on potrudio da razbije tu predrasudu kod nje).

Učesnica navodi da je u srednjoj školi u Novom Sadu bila u multikulturalnom okruženju, po čemu je AP Vojvodina poznata jer na teritoriji Vojvodine žive pripadnici/e 19 nacionalnih manjina. Da nije bilo diskriminacije, da je bilo normalno „**da smo svi različiti, a da smo svi isti**“. Dodaje da je na fakultetu bilo predrasuda od strane profesora i kolega, ali ističe da je „**na tebi da to srušiš**“, „**prosto naučiš da se boriš ceo život i to je to**“.

Upitana o doživljenoj diskriminaciji na poslu ili na razgovoru za posao, učesnica govori o tome kako u Vojvodini, u mestu gde je žive, ima dosta Roma sa Kosova koji imaju albanska prezimena, i da oni bukvalno bivaju odmah deklarirani po imenu i prezimenu i u startu bivaju na neki način odbačeni. Ističe da se to počelo menjati od kada postoje projekti koji daju pogodnosti poslodavcima koji zapošljavaju pripadnike romske etničke grupe. Ističe da nema iskustva u Nišu što se tiče zapošljavanja, pa ne može da uporedi situaciju u Nišu sa onom u Vojvodini. Kaže da je dobila posao u Kancelariji za lokalni ekonomski razvoj i bila prihvaćena zahvaljujući navedenom projektu.

Da li znate kome možete da prijavite diskriminaciju?

Učesnik navodi jedan uspešan slučaj prijave diskriminacije koju je lično doživeo: „**Pre par godina imali smo situaciju u Beograd mahali, gde taksi vozila nisu htela da dolaze. I, jednom prilikom, ja sam bio sa svojim drugom (koji nije romske nacionalnosti) i mi smo pokupili taksi u gradu sa namerom da dođemo do moje kuće u mahali, i da odemo dalje. Međutim, vozač, kada je čuo adresu, nije hteo da nas doveze. Ja sam odmah obavestio prvo policijsku upravu, i kasnije, sutradan, poverenika za zaštitu ravnopravnosti i medije. Tu su se podigli, hvala bogu, i drugi romski aktivisti, i nakon toga su krenule i druge pritužbe na račun taksi udruženja u Nišu i posle nekog kraćeg perioda opet se normalizovala situacija.**“ Dodaje da je slučaj završio na sudu i da je drug koji se sa njim našao takođe svedočio na sudu, i slučaj je imao uspešan epilog. Dodaje da je sudija tokom postupka pokušavala da dati slučaj ne predstavi kao diskriminaciju, te da je morao da se izbori pred sudom za to da dokaže da je u pitanju bila diskriminacija.

Učesnica navodi da ne veruje institucijama, pa ni povereniku za ravnopravnost; svesna je toga da preporuke koje poverenik piše nemaju obavezujuću vrednost, i dodaje da „**svedoci smo toga da ta diskriminacija sve više prerasta u neki nacionalizam koji kasnije dovodi do ogromnih problema**“. Učesnik smatra prijavu diskriminacije gubljenjem vremena, i ističe da nema poverenja u institucije.

Učesnici se slažu oko toga da je zakonska regulativa dobra, ali da primena zakona izostaje. Učesnik dodaje da je diskriminacija na društvenim mrežama veliki problem, ne vidi rešenje.

Učesnica dodaje da joj je posebno strašno to što se Romi često stavljaju u isti koš sa LGBT populacijom i osobama sa invaliditetom, da smo kao društvo postali homofobični i skloni diskriminaciji na različitim osnovama, te da je najgori mogući scenario diskriminacije onda kada si Rom i istovremeno pripadnik LGBT populacije i još imaš neki invaliditet. Drugi učesnik smatra da nadležni organi uopšte ne gledaju na problem diskriminacije kao na nešto ozbiljno i da treba mnogo upornosti da bi se postigla pravda u slučajevima diskriminacije.

Na pitanje koju bi preporuku dali donosiocima odluka, učesnik kaže da je njegova preporuka da probaju da istinski čuju ljude koji su žrtve diskriminacije i probaju da razviju saosećanje. Drugi učesnik se nadovezuje da „**treba i da reaguju, ne samo da slušaju**“; prethodni učesnik ističe da smatra da je saosećanje preduslov za delovanje.

Učesnik navodi da svako mora krenuti od sebe, da sebe edukuje, osposobi i ličnim primerom spreči diskriminaciju. Navodi primer žene koja je sama odustala od posla higijeničarke, jer će ako dobije ugovor izgubiti socijalnu pomoć. Ističe odgovornost samih Roma, i dodaje da mnogi od njih sami sebe postavljaju u niži rang – ne ciljaju na više. Kao rešenje vidi rad na osnaživanju samopouzdanja i edukaciju Roma.

Učesnici ističu i krivicu u sistemu – ne dobijaju se ugovori o radu, već na određeno vreme; država ne rešava sistemski pitanje zapošljavanja mladih obrazovanih Roma.

Učesnica, nadovezujući se ličnim iskustvom na ovo, ističe da verovatno ne bi dobila posao da je sama konkurisala za njega (a ne preko projekta koji podstiče zapošljavanje Roma), iako je došla sa iskustvom od 10 godina i ispunjavala sve kriterijume za datu poziciju. Ističe da je sve vreme rada u Kancelariji bila na PP poslovima, što znači da nema zdravstveno osiguranje, nema plaćeno trudničko niti porodijsko odsustvo.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Po čemu se razlikuju muškarci i žene?

Učesnik navodi da smatra da je jedina razlika između muškaraca i žena biološka razlika (pol i fizičke karakteristike). Drugi učesnik dodaje šminku, dugu kosu, način odevanja kao razlike, zatim šaljivo dodaje da žene „**ne znaju da parkiraju auto**“. Ističe podelu poslova između muškaraca i žena, te kućne poslove kao tipično ženske (navodi da nikada nije video da njegov otac pere sudove; on sam ponekad to radi, ali retko).

Učesnik navodi da ne treba da postoji podela poslova na muške i ženske. Drugi učesnik ističe da žene nisu fizički sposobne za sve muške poslove; ne deli poslove na „**muške**“, odnosno, „**ženske**“, već na to da li je neko sposoban da radi određeni posao.

Učesnik govori o tome kako je do sopstvene ženidbe i dobijanja dece smatrao da su muškarci i žene potpuno isti, ali da se njegovi stavovi od tada menjaju – smatra da je porodica osnovna ćelija društva i da je majka ta koja treba da čuva i vaspitava dete – ona je ta koja „**drži kuću**“. Ističe da je njegova žena dala otkaz da bi mogla da brine o detetu (smatra da to žene rade bolje od muškaraca). Smatra da zakonski treba da imamo apsolutno ista prava, ali takođe smatra da majka u prve tri godine odrastanja deteta treba da bude posvećena njemu. Dodaje i da žena treba da se vrati poslu i da radi, kako bi bila ispunjenija.

Učesnica daje kao definiciju rodne ravnopravnosti jednaka prava u društvu muškaraca i žena, i navodi primere (da žene budu važne koliko i muškarci, da ne dolazi do toga da muškarac ima veću platu za isti posao u odnosu na ženu, da na razgovorima za posao budu podjednako zastupljene žene). Učesnica smatra da rodna ravnopravnost znači da podela na muške/ženske poslove ne treba da postoji. Učesnik dodaje komentar da, ako podela na muške/ženske poslove ne treba da postoji, onda „**žene treba i da, na primer, cepaju drva**“.

Druga učesnica navodi da zbog fizičkih karakteristika neki poslovi više odgovaraju muškarcima, odnosno, ženama. Ističe da i jedni i drugi treba da imaju mogućnost da rade iste poslove, ali da su žene, odnosno, muškarci, svojim karakteristikama pogodniji za određene poslove. Učesnici se slažu da je rodna ravnopravnost potrebna u društvu, kako se žene ne bi osećale manje vrednima.

Na pitanje da li muškarci i žene imaju isti položaj u društvu, započinje diskusija o muškarcima, odnosno, ženama koji menjaju partnere. Učesnik ističe da je muškarac koji to radi popularan kod žena, dok žena koja menja partnere biva obeležena na negativan način od muškaraca – da i on sam na takav način gleda na žene koje menjaju partnere, ali ističe da je to i generalni stav kod muškaraca. Učesnici se slažu da devojčice u romskoj zajednici imaju manje prava – dečaku mora da se obezbedi budućnost, jer on je taj koji ostaje u kući.

Učesnik navodi lični primer – on ima 3 sestre, dodaje da se od žena u romskoj zajednici očekuje da se odreknu svog dela nasledstva. Učesnica obrazlaže, kroz lični primer, sličnu situaciju i ista očekivanja od žena je i kod većinske populacije. Porodica je tražila od njene majke (koja nije Romkinja) da se odrekne svog dela nasledstva u korist svog brata. Kao ekonomista, dodaje da se u njenoj branši više vrednuju muški menadžeri, i da žena mora da dokaže svoju vrednost, te zaključuje da smo u tom smislu još uvek daleko od ravnopravnosti.

Učesnik koji radi u IT sferi ističe da se tu svi vrednuju isto i da nema rodne neravnopravnosti. Dodaje da je odgovornost i na samim ženama, jer je njihov lični izbor da ne rade određene poslove.

I FOKUS GRUPA – ALEKSINAC: DISKRIMINACIJA I ANTICIGANIZAM

Mali broj učesnika je znao za pojam anticiganizma i definisao ga kao „**mržnju usmerenu prema Romima**”, dok su postojali i učesnici koji se prvi put susreću sa tim pojmom.

Jedna od učesnica je navela primer da je kao mala slavila rođendan u kući, jer je bila u lošoj materijalnoj situaciji i niko se od njenih prijatelja iz škole nije pojavio na rođendanu. Većina učesnika se nije lično susrela sa diskriminacijom, ali su znali za druge primere diskriminacija gde su navodili da kad god nešto nestane u školi uvek se okrivljuje romsko dete, bez da se bilo šta ispita.

Učesnici navode da postoje razni oblici diskriminacije kao što su vređanje po nacionalnom osnovu, drugačiji pogledi prema pripadnicima romske nacionalnosti. Na diskriminaciju reaguju razgovorom, tako što stavljaju do znanja da na osnovu radnji pojedinaca ne treba da mrze ceo narod.

Jedna od učesnica navodi da ljudi ne dozvoljavaju drugoj strani da se predstavi onako kakva jeste, već imaju predrasude. Učesnice odgovaraju da diskriminaciju mogu prijaviti roditeljima, profesorima u školi, stručnoj službi, a za poverenika za zaštitu ravnopravnosti nikada nisu čule do sada.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Učesnice navode da je razlika između muškaraca i žena u tome što muškarci imaju veću slobodu od žena, mogu više da izlaze, dok žena sedi u kući. Muškarci su stariji pol, svaka žena zavisi od svog supruga, ne može da radi i da ima svoju karijeru. Žena mora da se uda, jer će u suprotnom biti osuđena od strane društva.

Jedna od učesnica navodi da je sramota da se žena posle 01h vidi u gradu. Govorili su o tome da bi muškarci trebalo da pomažu ženama u kućnim poslovima, ali to nije slučaj u romskoj zajednici, jer se to smatra „**ženskim poslom**”. Od 7 učesnica, samo je jedna imala primer gde muž pomaže ženi u kućnim poslovima.

Svi iz grupe su čuli za pojam rodne ravnopravnosti i definisali su je kao „ravnopravnost/ jednakost između muškaraca i žene”, „**pružanje istih prilika i prava muškarcima i ženama**”. Jedna od učesnica je navela da ne treba da se delimo po tome da li smo muškarci ili žene, koje smo nacionalnosti, verispovesti već da svima treba da se pružaju ista prava.

U okviru razgovora za grupom došli su do zaključka da treba da bude individualna stvar svake žene da li želi da napreduje ili ne, ali država treba da obezbedi ženama mogućnost da postignu uspeh u životu. Svi članovi grupe smatraju da je rodna ravnopravnost i te kako potrebna, pogotovu u romskoj zajednici.

II FOKUS GRUPA – ŽITKOVAC: DISKRIMINACIJA I ANTICIGANIZAM

Par članova grupe je čulo za pojam anticiganizam, ali ne zna šta je, dok se ostali članovi nikada nisu susreli sa pojmom anticiganizma. Mešali su pojam anticiganizma sa diskriminacijom, smatrali su da je to isto.

U osnovnoj školi su se najviše suočavali sa diskriminacijom. Jedna od učesnica je navela lični primer diskriminacije gde je bila diskriminisana od strane direktora škole koji je prilikom obilaska učenika u odeljenju izjavio za nju: „**Vidi što lepo piše, a ciganče**”.

Kad god nešto nestane u školi, uvek su se Romi okrivljivali za to, iako nisu krivi. Jedan od učesnika je naveo primer na poslu gde lideri uopšte nisu bili posvećeni njemu samo iz razloga što je Rom. Učesnici izjavljuju da pripadnici većinskog stanovništva drugačije gledaju na Rome, imaju osuđujući pogled, sumnjaju u njihove sposobnosti, vređaju na nacionalnoj osnovi.

Jedan od učesnika je naveo da ne reaguje na diskriminaciju jer smatra da kao pojedinac ne može ništa da promeni. Ostali učesnici izjavljuju da u takvim situacijama treba da budu pribrani, da prijave, da popričaju sa nekim, da stanu na stranu žrtve - osobe koja je diskriminisana. Jedna od učesnica je dala primer gde je žena romske nacionalnosti bila diskriminisana od strane organa Centra za socijalni rad, a da niko od ljudi koji su se našli u blizini nije reagovao.

Niko iz ove grupe nije čuo za poverenika za zaštitu ravnopravnosti, niti je prepoznalo diskriminaciju kao krivično delo. Izjavili su da se diskriminacija prijavljuje roditeljima, bliskim osobama, profesorima ukoliko je diskriminacija u školi izvršena.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Pored fizičkog izgleda - pola, učesnici grupe su izjavili da se muškarci i žene razlikuju po tome što su muškarci jači pol, snažniji, imaju mnogo veća prava i mogućnosti od žena.

Većina članova je čula za pojam rodne ravnopravnosti i definisala kao „**jednakost među polovima**”, dok je bilo članova koji se prvi put susreću sa ovim pojmom.

Smatraju da je rodna ravnopravnost i te kako potrebna u društvu, a posebno u romskoj zajednici u kojoj vlada patrijarhat, gde muškarci imaju mnogo veća prava i mogućnosti od žena.

Svi članovi grupe smatraju da je rodna ravnopravnost jako bitna i potrebna. Smatraju da ako Romkinje imaju podršku da bi mogle da se izbore za rodnu ravnopravnost, ali se u praksi to ne dešava jer je romska zajednica dosta zatvorena i jako se malo ulaže u žensku decu.

ZAKLJUČAK

Opšti zaključak sa fokus grupa je da mladi Romi/kinje, ali i mladi učesnici iz većinske populacije, ne razlikuju termine diskriminacija i anticiganizam. Od 25 učesnika/ca na fokus grupama, samo je troje njih ranije čulo za pojam anticiganizam, i to mladi koji su već bili učesnici u nekim projektima i imaju iskustva u aktivizmu. Najčešće mešaju pojmove, pa za pojam anticiganizma navode primere diskriminacije. Jedan od učesnika definiše pojam anticiganizam kao borbu protiv diskriminacije nad Romima.

Pojam diskriminacije prepoznaje svih 25 učesnika/ca na fokus grupama i susretali su se, kako lično, tako i u svojim sredinama sa situacijama diskriminacije.

Zbog situacije na terenu u praksi i neprimene normativno strateškog okvira, nereagovanja nadležnih, mladi nemaju poverenje u institucije sistema, i retko pokreću ili ne pokreću uopšte prijave diskriminacije.

Zbog zatvorenosti romske zajednice, niskog nivoa obrazovanja i dubokih korena patrijarhata još uvek postoji rodna nejednakost u sredinama u kojima žive i rade mladi.

Opšti zaključak je da su mladi spremni da rade na sebi, na podizanju svesti kod mlade romske zajednice i u širem društvenom okruženju.

PREPORUKE

1. Dosledna primena normativno strateškog okvira – Zakona o rodnoj ravnopravnosti¹, Antidiskriminacionog zakona,² Strategije za rodnu ravnopravnost za period od 2021 do 2030,³ Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022 do 2030 godine.⁴
2. Promocija mehanizama za zaštitu od diskriminacije.
3. Pokretanje kampanji za promociju rodne ravnopravnosti, suzbijanje diskriminacije i anticiganizma.
4. Jačanje samopouzdanja mladih za pokretanje pozitivnih promena u zajednici, kroz edukacije na teme rodne ravnopravnosti, diskriminacije i anticiganizma.
5. U cilju prevencije diskriminacije realizovati obuke zaposlenima u ustanovama i institucijama na teme istorija, kultura, tradicija i običaji Roma/kinja.
6. Organizovanje multietničkih omladinskih kampova.

1 „Sl. glasnik RS”, br. 52/2021.

2 „Sl. glasnik RS”, br. 22/2009 i 52/2021.

3 „Službeni glasnik RS”, br. 103, od 4. novembra 2021

4 „Službeni glasnik RS”, br. 12, od 1. februara 2022.

Udruženje Romkinja „OSVIT“

NAGRADE

- » 2013 god. (Sarajevo) plaketu „**Najbolja iskustva iz prakse za uključivanje Roma u zemljama regije Zapadnog Balkana**“ koju dodeljuje OSCE-ODIHR
- » 2014 god. plaketu od Nacionalnog Saveta romske nacionalne manjine Republike Srbije za **izuzetni doprinos unapređivanju položaja i poboljšanju kvaliteta života Roma/kinja u Republici Srbiji**
- » 2019 god. nagradu EU award for Roma integration in the Western Balkans and Turkey, „**Women grassroot activists//unknourn heroes**“ *
- » 2019 god. povelje **Slobodana Beberskog** u znak zahvalnosti pojedincima zaslužnim za afirmaciju romskog naroda i romske kulture, u okviru manifestaciji Svetskog dana Roma i Romkinja u Beogradu

SPISAK OBJAVLJENIH PUBLIKACIJA

- » „Profil lokalne zajednice Niša”, 2006.
- » „Kultura, tradicija i običaji Roma/kinja” - ISBN 978-86-7990-048-7, 2007.
- » „Vodič kroz socijalne usluge za izlazak iz kruga nasilja na romskom, srpskom i engleskom jeziku“ - ISBN 978-86-7990-113-2, 2013.
- » „Osnažene/i menjamo loše navike i gradimo bolje društvo” - FAIRE III za mlade, 2021.
- » „Analiza uticaja pandemije COVID – 19 na povećanje rizika od rodno zasnovanog nasilja”, 2021.
- » „Rodna analiza lokalnih politika Niša, Pirota i Bujanovca u domenu prevencije zaštite i podrške ženama sa iskustvom nasilja”, 2022.
- » „Rezultati istraživanja o rasprostranjenosti dečjih brakova u Srbiji”, 2022.
- » „Uslovi za bezbedno stanovanje i drugi resursi dostupni Romkinjama sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja”, 2022.

* https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/news/winners-2019-eu-award-roma-integration-western-balkans-and-turkey-will-be-announced_en

Udruženje Romkinja i mladih „Luludi“

Lazar Trpovski no.1/2-7,Skopje
Republika Severna Makedonija
luludi_sk@yahoo.com

Udruženje Romkinja „OSVIT“

Vinaverova 46 Niš, 18000
Republika Srbija
anaosvit@gmail.com